

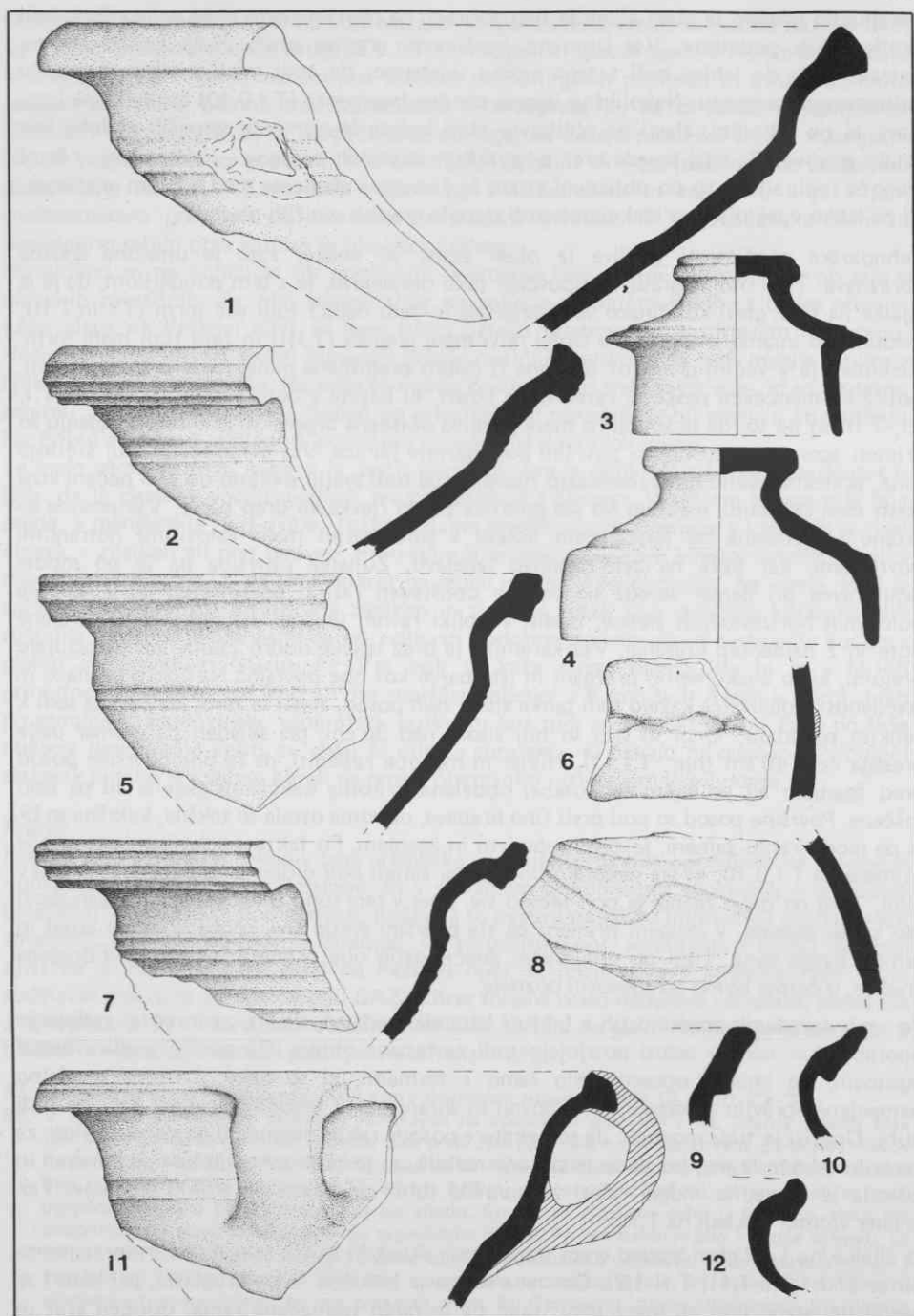
KERAMIČNO GRADIVO IZ ZIJALK NA LEPI GLAVI IN DOLGI NJIVI

Keramično gradivo iz obeh zijalk je bilo pobrano na površini, zato ni na voljo nikakršnih stratigrafskih podatkov. Vse osnovne značilnosti gradiva obeh zijalk kažejo enotne poteze, tako da lahko tudi s tega vidika sklepamo, da sodi gradivo obeh k istemu kulturnemu horizontu. Nekolikšna izjema sta dva fragmenta (T.I,9,10) iz zijalke na Lepi glavi, ki po tehnični, zlasti pa oblikovni plati kažeta še elemente starejših obdobj kot ostalo gradivo. Za zdaj seveda brez arheoloških terenskih posegov — izkopavanj — še ni mogoče reči, ali sta to po oblikovni strani še živa stara elementa med mlajšim gradivom, ali pa lahko v tej zijalki pričakujemo tudi starejše gradivo v nižjih plasteh.

Tehnološke značilnosti gradiva iz obeh zijalk so enake, zato je umestna enotna obravnava. Tudi oblike gradiva dopuščajo tako obravnavo, le s tem poudarkom, da je iz zijalke na Lepi glavi količinsko več materiala in zato najbrž tudi več form (T.I in T.II), medtem ko imamo iz zijalke na Dolgi njivi manj gradiva (T.III) in zato tudi manj form. Keramika je v večini primerov izdelana iz dobro prečiščene gline, mešane z zelo finim, najbrž kremenčevim peskom, razen dveh kosov, ki kažeta z bolj porozno površino (T.I, 11; T.III,5) na to, da je bila glina manj pazljivo očiščena organskih primesi, pri žganju so primesi zgorele in pustile na površini podolgovate jamice. Vsa keramika je bolj svetlega tona, pretežno svetlo rjavo rdečkasto žgana, so pa tudi svetlo sivkasto do sivo pečeni kosi zlasti med skledami, medtem ko sta pokrova svetlo rjavkasto drap barve. Vse posode so vrtené — izdelane na lončarskem kolesu s sorazmerno malo valovitimi notranjimi površinami, kar kaže na zelo pazljivo izdelavo. Zunanja površina pa je po modelaciji ravna pri čemer seveda ne smemo upoštevatih raznih posameznih ali v skupine položenih horizontalnih žlebov, bodisi v obliki ravnih linij ali valovnic, ki so narejene hote in z namenom krašenja. Vsa keramika je brez izjeme dobro žgana, kar dokazujejo prelomi, ki so enakomerno prežgani in iste barve kot obe površini. Na dobro izdelavo in izvedenost izdelovalca kažejo tudi tanke stene vseh posod, zlasti še zato, ker večina sodi k velikim posodam: lonci in vrči so bili visoki nad 30 cm, pri skledah pa premer ustja presega celo 40 cm (npr. T.I,11). Nikjer ni mogoče zaslediti, da bi bile površine posod pred žganjem ali po njem še posebej obdelane oziroma kakorkoli glajene ali pa celo loščene. Površine posod so pod prsti fino hrapave, oziroma ostale so takšne, kakršne so bile po modeliranju samem, še pred sušenjem in žganjem. Po fakturi nekoliko izstopata le primera na T.I,9,10, ki sta nekoliko bolj groba zaradi bolj grobo zrnatih primesi peska v glini. Tudi po barvi žganja je prvi temno siv, sicer v tem tonu enakomerno prežgan-skozi vso steno posode, v drugem primeru pa sta površini svetlo sivi, profil je grobo zrnat in temno sivega tona. Tudi po oblikovnih značilnostih oba primera izstopata od drugega gradiva, o čemer bomo spregovorili pozneje.

Po vseh navedenih značilnostih v fakturi keramike vidimo, da gre za inventar vsakdanje uporabe, kar nam v celoti potrjujejo tudi zastopane oblike. Ob analizi gradiva bomo ugotovili, da imamo opraviti celo samo s formami, ki so ozko, oziroma specialno namenjene spravi nekaterih jedi, nošnji in shranjevanju tekočin ter manj številne tudi kuhi. Opaziti je tudi mogoče, da so nekatere posode rabile dvojnemu namenu, in sicer za spravo tekoče hrane, ko pa se je posoda razbila, so jo prek zvrtnih luknjic povežali in posoda je še vedno mogla rabiti za spravo suhih pridelkov ali trdnih izdelkov. Tak primer vidimo v skledi na T.II,2.

Iz zijalke na Lepi glavi imamo vrsto fragmentov skled, ki so vse zelo široke in sorazmerno plitve (T.I,1,2,5,7,11; T.II,1,2). Osnovna forma je konično — polkroglasta, pri kateri se gornji del stene bolj ali manj lomi, tako da je rahlo naznačena rama, usločen vrat in največkrat odebeljeno, navzven nagnjeno in bogato profilirano ustje. Le skleda na T.I,1

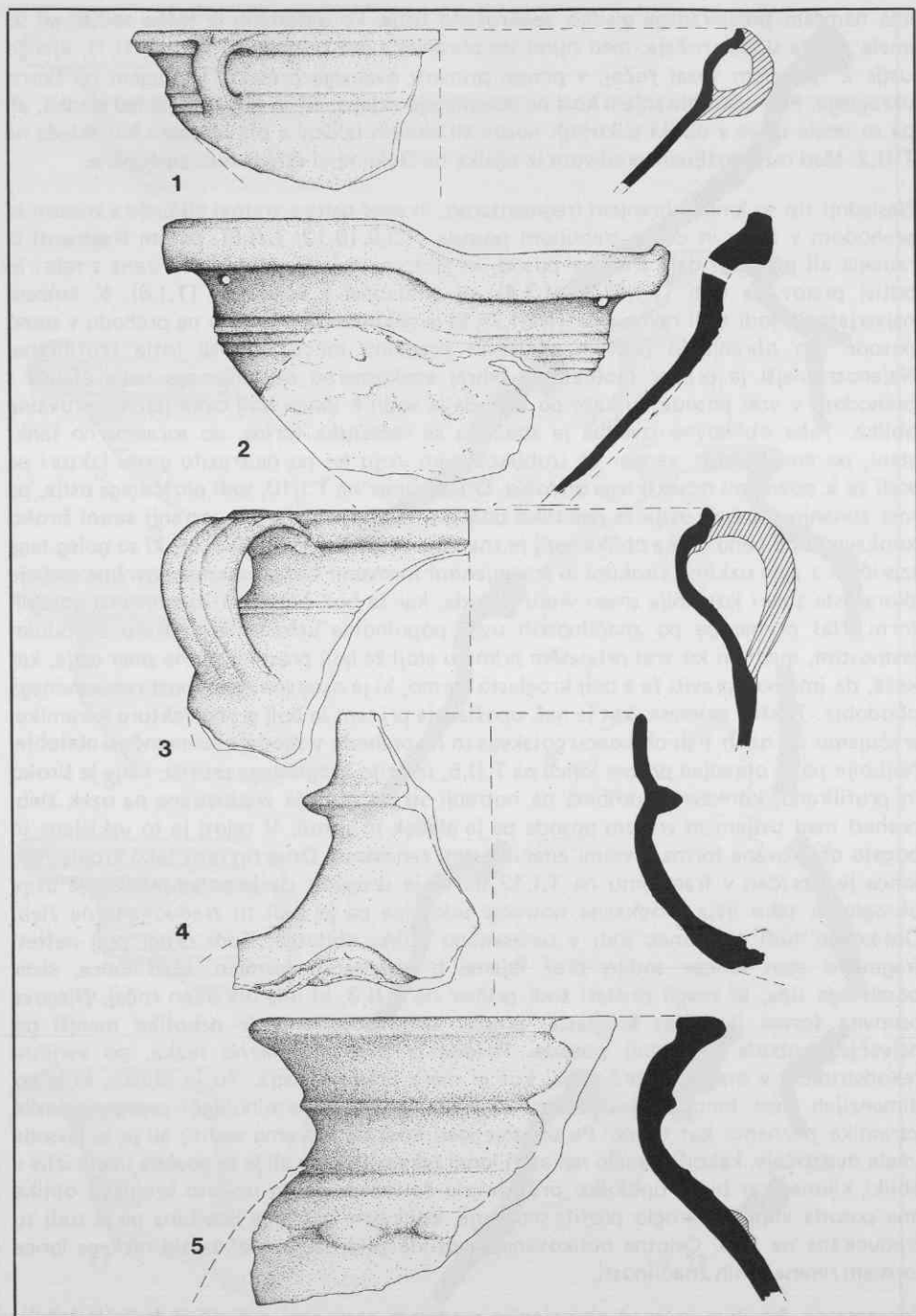

Zijalka na Lepi glavi; sl. 1–12 = 1:2 naravne velikosti

ima namesto profiliranega gladko zaokroženo ustje. Po odlomkih je težko soditi, ali so imele vse te sklede ročaje; med njimi sta ohranjena dva primera (T.I,11; T.II,1), kjer je ustje z ramenom vezal ročaj, v prvem primeru ovalnega preseka, v drugem pa skoraj okroglega. Prav tako ohranjeni kosi ne dovoljujejo sklepa, ali so bila ustja sled gladka, ali pa so imele izlive v obliki trikotnih nosov ali širokih izlivov v obliki usten kot skleda na T.II,2. Med razpoložljivim gradivom iz zijalke na Dolgi njivi sklede niso zastopane.

Naslednji tip so lonci, ohranjeni fragmentarno, in sicer ustja z vratovi ali ustje z vratom in prehodom v rame in delno trebuhom posode (T.I,9,10,12; T.II,5), potem fragmenti iz ramena ali gornjega dela trebuha posod, in sicer na mestih, ki so dekorirana z rebri in odtisi prstov na njih (T.I,6; T.III,3,4) ali z žlebovi z valovnico (T.I,8). K loncem najverjetneje sodi tudi ravno dno (T.III,7), ki je nekoliko poudarjeno na prehodu v steno posode. Po ohranjenih profilih obustnih predelov loncev so vsa ustja profilirana. Najenostavnejši je primer ploščatega, skoraj enakomerno odebeljenega ustja (T.I,9) s prehodom v vrat posode, ki kaže po legi, da je sodil k loncu bolj ozke jajčno – ovalne oblike. Taka oblikovna izvedba je značilna za romanske forme, po sorazmerno tanki steni, po enostavnem, vendar že izoblikovanem ustju ter po neizrazito grobi fakturi pa sodi že k poznemu odseku tega obdobja. Drug primer na T.I,10, tudi ploščatega ustja, pa ima zunanjo ploskev ustja že nekoliko bolj profilirano, vendar na notranji strani široko konkavno udolbeno. Taka oblika ustij je značilna za gotske forme loncev, ki so poleg tega izpričani z zelo ozkimi, visokimi in iztegnjenimi formami. Linija zunanje površine ustja je skoraj iste smeri kot linija smeri vratu posode, kar še bolj poudarja iztegnjenost gotskih form. Naš primer pa po značilnostih ustja popolnoma ustreza tem gotsko značilnim lastnostim, medtem ko vrat pri našem primeru stoji že bolj pravokotno na smer ustja, kar kaže, da imamo opraviti že z bolj kroglasto formo, ki je osnovna značilnost renesančnega obdobja. Takšne primere, kot je naš, upošteva pri tem še bolj grobo fakturo keramike, srečujemo na naših tleh ob koncu gotskega in na prehodu v zgodnje renesančno obdobje. Najbolje pa je ohranjen primer lonca na T.II,5, izrazito kroglastega profila, ustje je široko in profilirano, konkavna udolbina na notranji strani ustja je zreducirana na ozek žleb, prehod med ustjem in vratom posode pa je gladek in tekoč. V celoti je to usklajena in bogato oblikovana forma z vsemi značilnostmi renesanse. Drug tip prav tako kroglastega lonca je izpričan v fragmentu na T.I,12, le to je drugače, da je poleg profilacije ustje okroglo in tako ožje, konkavna notranja udolbina pa je tudi tu zreducirana na žleb. Oblikovno tudi tak lonec sodi v renesančno stilno obdobje. Tudi drugi prej našeti fragmenti sten loncev sodijo brez izjeme h kroglastim formam. Med lonce, sicer posebnega tipa, bi mogli prišteti tudi primer na T.II,3, ki ima ohranjen ročaj. Njegova osnovna forma je zopet kroglasta, premer ustja posode je le nekoliko manjši od največjega oboda (trebuha) posode. Posoda je bila sorazmerno nizka, po verjetni rekonstrukciji v merah najbrž nižja, kot je mera premera ustja. To je oblika, ki je po dimenzijah med lonci in kroglastimi skledami in jo v terminologiji prazgodovinske keramike poznamo kot terino. Po ohranjenosti kosa ne moremo soditi, ali je ta posoda imela dva ročaja, kakor ju imajo nekateri lonci takega tipa, in ali je ta posoda imela izliv v obliki kljuna, kar bi jo tipološko približevalo že vrčem. Poleg izrazito kroglaste oblike ima posoda vrat in okroglo profilirano ustje, konkavna notranja udolbina pa je tudi tu zreducirana na žleb. Celotna oblikovanost posode pridružuje tudi ta tip nizkega lonca formam renesančnih značilnosti.

Sorazmerno številno so med ohranjenim gradivom zastopani vrči (T.II,4; T.III,1,2,6). Zastopani so z dvema tipoma. Njim pripadajo pokrovi (T.I,3,4), kjer prav tako razločimo

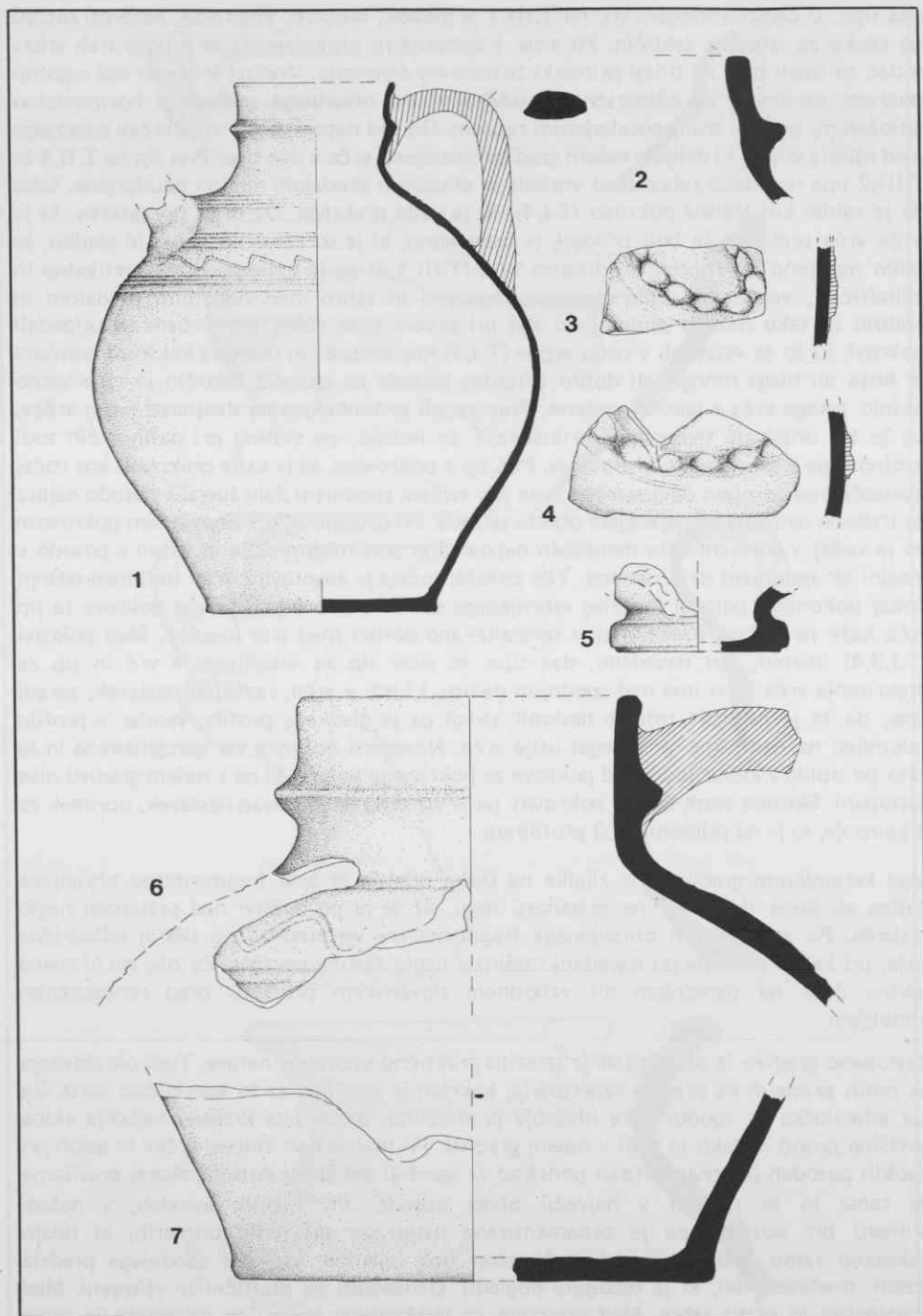

Zijalka na Lepi glavi; sl. 2–5 = 1:2 naravne velikosti, sl. 1 = 1:4 naravne velikosti

dva tipa. V celoti ohranjeni vrč na T.III,1 je globok, kroglast, ima ročaj, nasproti ročaju pa cevko za izlivanje tekočin. Po sicer fragmentarni ohranjenosti še drugih treh vrčev sodeč so imeli tudi vsi drugi primerki te osnovne elemente. Vratovi vrčev so vsaj v gornji polovici vertikalni in cilindrični in oddeljeni od obustnega predela s horizontalno položenim, bolj ali manj poudarjenim rebrom. Od tod naprej pa do ustja vrčev nastopajo med njimi razlike, ki delijo v našem gradivu zastopane vrče v dva tipa. Prvi tip na T.II,4 in T.III,2 ima navedeno rebro med vratom in obustnim predelom močno poudarjeno, tako da je rabilo kot ležišče pokrovu (T.I,4), ki je ustje prekrival. Da bi se tak pokrov, ki je ustje vrča prekrival še bolj prilagel, je ustje samo, ki je sorazmerno dolgo in gladko, še rahlo nagnjeno navznoter. Pri drugem tipu (T.III,1,6) pa je ustje še vedno vertikalno in cilindrično, vendar je rahlo nagnjeno navzven in rebro med obustnim predelom in vratom ni tako močno poudarjeno kot pri prvem tipu, zakaj tem vrčem so pripadali pokrovi, ki so se vstavljali v ustja vrčev (T.I,3) kot zamaški in morda s kakšnim tesnilom iz kože ali blaga omogočali dobro zatesitev posode za spravilo tekočin in celo varno nošnjo takega vrča s tekočo vsebino. Prav zaradi te funkcionalne dvojnosti naših vrčev, saj je bil drugi tip nedvomno prikladnejši za nošnjo, pa vidimo pri naših vrčih tudi dvojnost po legi pripadajočih ročajev. Prvi tip z pokrovom, ki je ustje prekrival, ima ročaj nameščen na gornjem delu ramena in se je v svojem spodnjem delu spajal s posodo najbrž na trebuhu oziroma na največjem obodu posode. Pri drugem tipu z vstavljenim pokrovom pa je ročaj v gornjem delu nameščen neposredno pod robom ustja in vezan s posodo v sredini ali spodnjem delu ramena. Tak položaj ročaja je zagotavljal vrču tudi med nošnjo dokaj pokončen položaj in poleg vstavljenega oziroma dobro pritrjenega pokrova ta tip vrča kaže na še bolj funkcionalno specializirano obliko med vrči nasploh. Med pokrovi (T.I,3,4) imamo, kot navedeno, dva tipa, in sicer tip za vstavljanje v vrč in tip za prekrivanje vrča. Prvi ima nad spodnjim delom, ki leži v vrču, razširjen nastavek, zaradi tega, da se je na ustje trdneje naslonil, drugi pa je gladkega profila; vendar v profilu zalomljen na delu, kjer je obsegal ustje vrča. Navedena pokrova sta specializirana in se zato po obliki močno ločita od pokrova za pokrivanje loncev, ki pa v našem gradivu niso zastopani. Skupen vsem tipom pokrovov pa je na vrhu izoblikovan nastavek, oprimek za prijemanje, ki je na primeru T.I,3 profiliran.

Med keramičnim gradivom iz zijalke na Dolgi njivi je še zelo fragmentarno ohranjena čašica ali kupa (kozarec) na prstanasti nogi, ki se je po zožitvi nad prstanom naglo razširila. Po značilnostih ohranjenega fragmenta gre verjetno za tip skoraj cilindrične čaše, pri kateri se stena po navedeni razširitvi naglo zasučje navzgor. Za zdaj mi ni znana takšna čaša na osrednjem ali vzhodnem slovenskem prostoru pred renesančnim obdobjem.

Zastopano gradivo iz obeh zijalk je izrazito praktično uporabne narave. Tudi okraševanje na naših primerih ne presega repertoarja, kakršen je značilen za to keramično zvrst. Za vsa arheološka in zgodovinska obdobja je značilno, da so bile krašene najbolj vidne površine posod in tako je tudi v našem gradivu. Pri vseh vrstah loncev, vrčev in sploh pri visokih posodah je ornamentiran ponekod že spodnji del vratu posode, skoraj praviloma pa rama in še prehod v največji obod posode. Pri nizkih posodah, v našem primeru pri skledah, pa je ornamentirano ustje, ter pri naših primerih, ki imajo nakazano ramo, tudi ta predel in še, sicer bolj izjemno, vsaj del spodnjega predela posod, predvsem del, ki je dosegljiv pogledu. Ornamenti so plastični in vtisnjeni. Med plastičnimi so nizka rebra. Med vrtenjem na lončarskem kolesu so najverjetneje vanje vtiskovali s prstom, pri čemer je nastalo nizko, po širini valovito rebro v horizontalni legi.

Zijalka na Dolgi njivi; sl.: 1-7

Pri rebrih, odtiskovanih med vrtenjem posode na kolesu, so odtisnjene jamice podolgovate (T.I,6; T.II,5). Položaj reber na posodi pa je lahko tudi v valovitih linijah. Ali gre za kroge, ovale ali girlande, se po ohranjenosti našega gradiva ne da soditi. Vidno pa je, da niso valovito položenih plastičnih reber odtiskovali med vrtenjem posode, ker so odtisi okrogli in med vrtenjem valovito pričvrščenega rebra sploh ne bi bilo mogoče vtiskovati. Drugi tip ornamenta so vtisnjene linije ali žlebovi. V prazgodovinski prostoročno izdelani keramiki so bili v osnovnih potezah tem podobni ornament izvedeni v tehniki vrezovanja pred žganjem posode. Ker pa gre v našem primeru za vrteno keramiko, so tako žlebovi, bodisi ravnih ali krivih linij, nastajali med vrtenjem z vtiskovanjem v vlažno steno posode. Po motivni plati imamo v našem gradivu le posamezne ali v skupinah vtisnjene ožje linije (T.III,1) ali globlje vtisnjene žlebove, ki so značilen dekor na vseh zastopanih skledah. Motiv valovnice je zastopan v dveh primerih (T.I,8; T.III,1), in sicer v obliki enojne valovnice, ki je vpeta na obeh straneh v pas žlebljenih ali vtisnjenih linij in tako v conalno prezentiranem ornamentu. Kot hoteno krašenje lahko pojmuje tudi bolj ali manj bogato profilirana ustja posod vseh tipov, ki je splošna značilnost keramike vseh zgodovinskih obdobj; detajli v tej zvrsti pa so zgovorni tudi za kronološka opredeljevanja.

Ob pregledu keramičnega inventarja tako iz zijalke na Lepi glavi kot iz zijalke na Dolgi njivi smo mogli ugotoviti, da vse gradivo sodi h keramiki za vsakdanjo uporabo, pri čemer gradivo izkazuje obvladovanje tehnološkega procesa v pripravi gline, v modelaciji in žganju posod. Posebej je treba poudariti, da — čeprav kvantitativno skromno — gradivo obsega tolikšno število različnih form, da je mogoče iz njega razbrati skupno potezo v namembnosti celotnega inventarja. Številno so zastopane sklede, ki so široke in nizke ter sorazmerno širokega premera, tako da za nekatere primere že ustreza naziv „umivalnik“ (npr. T.I,11 — premer okoli 40 cm). Žal so sklede preveč poškodovane, da bi dovoljevale vpogled v oblikovanje ustja, vendar skleda na T.II,2 s širokim izlivom v obliki usten kaže, da ni bila namenjena samo shranjevanju živil, marveč tudi za izlivanje tekočin. Tudi vrči so tipične posode za shranjevanje tekočin, posebno sta zgovorna vrča z vstavljenim pokrovom in specifično nameščenim ročajem, ki sta bila še posebno prikladna za nošnjo tekočine. Tako torej vidimo, da imamo opraviti s specializiranimi formami, ki so namenjene specialni gospodarski panogi. In spričo značaja obeh najdišč kot visokopašniških postaj so te posode uporabne v planšarstvu, tako skleda v obliki širokih usten za spravilo mleka, vrči za spravilo ali nošnjo tekočine na pašo, potem širok lonec na T.II,3 bolj za spravilo hrane (smetane, ocvirkov, maščobe, kakršni so še danes za te namene v rabi) kot pa za kuho. V sestavi gradiva so manj številni lonci za kuho, kar bi zopet bolj govorilo za to, da je bila gospodinjstva dejavnost na teh dveh najdiščih manj poudarjena. Poglavitne značilnosti gradiva so kroglaste, bogato profilirane forme tekoče prehajajočega profila. Po legi profila in odnosih v detajlih profila ter značilni fini fakturi ter tankih stenah vidimo da imamo praviloma opraviti z renesančno keramiko 16. stoletja. Izredno bogato so profilirane nekatere sklede, ki bi mogle soditi v pozni odsek tega obdobja, vendar pa niso redkost tudi med gradivom celotnega 16. stoletja. Tudi čaša na T.III,5 mi za zdaj ni znana iz predrenesančnih obdobj. Kot je bilo že omenjeno, odstopata od gradiva le fragmenta na T.I,9,10. Prvi ima še poznoromanske značilnosti po obliki in manj po fakturi, drugi pa poznogotske značilnosti poznega 15. stoletja, tako po obliki kot po fakturi. Težko je danes soditi, ali sta to še arhaična elementa, ohranjena med mlajšim gradivom, ki sta bila dalj v uporabi, oziroma sta se posodi razbili, ko so se razbile že tudi po nastanku mlajše posode. Njuna faktura bi kazala po odstopanjih od drugega gradiva, da sta bila izdelana že nekoliko prej kot druga keramika, ne pa da sta to

kosa, ki sta se po obliki še izdelovala, ko so že nastajale mlajše forme. Če upoštevamo odstopanja teh dveh fragmentov tako po obliki kot po fakturi od drugega gradiva in ob tem še, da je takšna keramika znana samo iz zijalke na Lepi glavi, se postavlja vprašanje; ali morda nimamo v tem gradivu namig, da bi ta zijalka ob ustreznem arheološkem terenskem posegu (izkopavanjih) pokazala v stratigrafsko nižjih plasteh, ki so morda danes že vsaj delno odkrite, tudi starejše gradivo in tako planšarsko gospodarsko panogo na tem področju še pred 16. stoletjem. Morda velja ta pripomba tudi za zijalko na Dolgi njivi, vendar v razpoložljivem gradivu ta moment še ni otipljiv.

Summary

THE INFLUENCE OF NATURAL CONDITIONS OF THE SOIL AND OF SOCIO-HISTORICAL CONDITIONS UPON LIFE OF SHEPHERDS IN NATURAL SHELTERS IN THE ALPINE PASTURES IN THE KAMNIK ALPS

The article throws light on natural shelters, used by shepherds in abandoned pastures for sheep in the Kamnik or Savinja Alps, which have not been known or investigated in ethnological literature until now.

The author bases his views on two historical sources: on a legal note from 1499 (a copy was made in the 18th century) and the land register of the Upper Kamnik estate from 1571. After having made some ethnological observations on both sources the author establishes the location of the Alpine pastures mentioned in these sources. He assumes that at the end of the 15th century and in the second half of the 16th century the following pastures were inhabited (used): Korošica (1800 m), Rzenik (1650 m) Petkova njiva (1750 m), V klinu pod Kamniškim sedlom (1500 m) Žmavcarji pod Tursko goro (1700 m) Kalci (1750 m), Jezero (1500 m) Koren (1640 m), Ovčarija v Mokrici (1650 m), Dolga njiva (1650 m). Besides the above-mentioned pastures some other Alpine pastures – which cannot be identified now – are mentioned in these sources.

One of the main questions put forward in the article is: what kind of dwellings did shepherds live in those times in the Alpine pastures mentioned in the historical sources?

This question was partly answered by researches made on the spot of the nowadays abandoned pastures for sheep and by the archaeological analysis of incidentally discovered inventory used by shepherds in these Alpine pastures. One of the most significant statements of the investigations held on the spot and performed in 1968 and in 1978 was that shepherds lived in the majority of the above-mentioned Alpine pastures in natural shelters: in caves, sink holes and rock shelters. The proof that caves, sink holes and rock shelters were really inhabited sees the author in ruins which have been preserved as well as in pieces of broken ceramic dishes which were found in these newly discovered spots. Among the richest spot-finds can be enumerated caves discovered by chance in the Alpine pastures Petkova njiva and Dolga njiva, in which larger pieces of broken bowls, milk-pans, jugs and pots made of clay were found (see Tables I, II, III, in T. Bregant's treatise).

Temporary shelters for shepherds in caves, known so far, are of various dimensions: larger ones measure approximately 15x5 m (Molička peč, 1500 m), smaller ones only 2x3 m (Ovčarija v Mokrici, 1650 m). Larger caves were divided by a fence into two parts: the larger part was used as shelter for sheep, the smaller one was used by the shepherd. Here he cooked on open fire and slept on a simple bed on the floor. Caves at Petkova njiva at Lepa glava and at Dolga njiva are surprisingly similar: both of them have an air hole, which was probably used as chimney for the open hearth.

Sink holes used as shelters for shepherds can be found only in the Alpine pasture Dolga njiva; the shepherd covered the natural cave with a dry wall and the roof was probably made by branches of mountain-pine.

Temporary dwellings of shepherds built under rock shelters can be found in the Alpine pasture Šraj pesek (1500 m), Žmavcarji (1750 m), and Kalci (1750 m). The rock shelter was used as the roof, whereas the walls of the shelter were built by a shepherd of stones

(pack wall). These shelters were also relatively very small, they only measured no more than 2x3 m.

It is characteristic that we come occasionally across ruins of small rectangular buildings made of stone near to various natural shelters (Korošica, Dolga njiva, Petkova njiva, Ovčarija); we do not know now whether they were inhabited already in the times when shepherds lived in natural shelters, or later on. As regards the size of these buildings we see that they are similar to late-medieval in abandoned pastures in Switzerland (cf. M. Gschwend). Ceramics inventory, found by chance in Dolga njiva and Petkova njiva, was delivered by the author to Dr. T. Bregant in order to obtain an archaeological analysis. The results are published in Dr. Bregant's paper „Keramično gradivo iz zijalk na Lepi glavi in Dolgi njivi“ („The ceramics inventory from the caves in Lepa glava and Dolga njiva“, see p. 113–120).

In the final part of the study the author wants to establish causes that led shepherds to settle down in Alpine pastures in the Kamnik or Savinja Alps in caves, sink holes and rock shelters. He supposes that various reasons should be taken into consideration, particularly the natural condition of the soil (the lime-stone and the dolomite components of the mountains, denoted also by accompanying Karstic phenomena), micro-transhumanic form of the pasture, bad economic conditions of Slovene peasants in the feudal times, the influence of common feudal conditions on the peasant – who was only a leaseholder and not the owner of the Alpine pasture. One should not neglect influences of building tradition which can be discovered in man's inclination to use stones for building.

The analysis of ceramics inventory of shepherds discovered by chance in caves has shown that caves, where this material was found, were inhabited in the 16th century, and maybe even earlier, that shepherds used ceramic dishes of relatively high quality – bowls of various sizes, milk-pans, jugs with clay lids and pots for cooking. We are not sure whether shepherds curdled the milk, although relatively large dishes support this assumption.

The question when shepherds abandoned caves, sink holes and rock shelters as their temporary living places still remains open; it is not known when they began to settle down in small huts made of stones, which can be found in abandoned Alpine pastures.

It is only certain that shepherds at Molička peč and at Robanov kot lived in caves still at the beginning of this century, whereas natural shelters in other Alpine pastures were probably abandoned much earlier. Of course, these and similar open questions can be definitely answered only when joint researches are going to be made, in which experts in ethnology, as well as experts in history, geography, linguists and archaeologists are going to cooperate very closely.